

1. Innledning

Juristforbundet merker seg at kvinnehelseutvalget peker på fire hovedutfordringer:

- At enkelte sykdommer som i størst grad rammer kvinner ligger langt nede i statushierarkiet
- At det ikke finnes fagorganer som har særskilt og overordnet ansvar
- At det ikke finnes oppdatert kunnskap om kjønnsperspektiv til grunn for utforming av helse og omsorgspolitik
- At mange kvinner opplever at deres helseplager blir bagatellisert

Juristforbundet er positive til at utvalget presenterer 75 sektortiltak som har til formål å styrke kvinners helse.

Sammensettingen av utvalget og dets mandat var imidlertid begrenset i den forstand at de *rettslige rammene* rundt kvinners rett til helse ikke er eller/ er svært knapt berørt, eksemplifisert ved kun korte drøftelser rundt effekten diskriminering kan ha for kvinners helse. I målet for utredningen er det også presisert at «*Utvalget skal vurdere hvordan tiltak kan gjennomføres innenfor dagens ressursbruk i sektoren*». «*Sektoren*» forstås da som helsesektoren.

Ivaretagelse av kvinnehelse innebærer i stor grad at kvinner får rettigheter som nettopp ivaretar deres helse. Disse rettigheter og dette rettighetsperspektivet er viktig for Juristforbundet. En «nøytral» utforming av et regelverk vil ikke alltid innebære at alle blir like godt ivaretatt. Denne «nøytrale» utformingen har tradisjonelt i for stor grad blitt gjort av menn, for menn. Og man har da ikke alltid klart å ivareta de særskilte hensyn som må til for at kvinner skal ha like rettigheter som menn på helseområdet. Slik at man i helsesektoren ivaretar kvinnehelse i tråd med de rettighetene kvinner har på lik linje med menn.. Som utvalget peker på, er «*kvinnesykdommer*» tradisjonelt lenger nede i statushierarkiet, og da tilsvarende ofte for dårlig ivaretatt. Men Juristforbundet er også av den oppfatning at det samme synet kan ha satt sitt preg på utformingen av ivaretagelse av eksempelvis rettigheter i arbeidslivet. For å hensynta kvinnehelse er det ikke gitt at det skal være den samme utformingen av regelverket for menn og kvinner, og at likt utformede rettigheter ikke nødvendigvis betyr like rettigheter.

I den videre oppfølgingen av rapporten forutsetter Juristforbundet derfor også at Regjeringen i sitt samlede likestillingspolitiske arbeid kopler funnene inn mot andre pågående prosesser i ulike sektordepartement. Hvor kvinners rettssikkerhet som *forutsetning* for bedret kvinnehelse naturlig må berøres:

- Fase to av revisjonen av rettshjelpsloven
- Arbeidet med likestillingsstrategien som fremlegges neste år
- Oppfølgingen av stortingsflertallets merknader om styrket rettsvitenskaplig forskning ved behandlingen av Meld. St. 14 (2022/2023), Innst. 472 S (2022-2023) Utsynsmeldingen
- Utvalget som skal utrede problemstillinger knyttet til forebygging av og straffeforfølgning av voldtekt.
- Regjeringens varslede profesjonsmelding

- Høring NOU 2023: 11 Raskt og riktig

For å bidra til at kvinnehelseutvalgets funn får sin naturlige plass i disse pågående utredningene, anmoder Juristforbundet om at helsedepartementet initierer et tverrdepartementalt samarbeid med henholdsvis Justis, Kunnskaps- og Arbeids- og sosialdepartementet om oppfølgingen av rapporten.

2. Diskrimineringsvern, rettshjelp og kvinnehelse

Det går nesten ikke en uke uten at mediabildet preges av debatter om diskriminering. Om fiskerinæringen. Forsvaret. Husleiemarkedet: Kvinner som blir utsatt for kjønnsbasert diskriminering og trakassering. Personer med innvandrerbakgrunn som opplever at diskrimineringsnemda ikke forstår hva rasisme er. Mens nemda SELV er kritiske til hvordan dagens system fungerer. Funksjonshemmede som ikke får oppfylt de rettighetene de har.

Kvinnehelseutvalget peker i del 2 **punkt 6.2 minoritetsstress og diskriminering** på at «(...)sammenhengen mellom diskriminering og dårlig helse er dokumentert i flere internasjonale studier. Ifølge studiene kan det å bli utsatt for rasisme og diskriminering påvirke både psykisk og fysisk helse negativt. Blant annet rapporterer personer som opplever rasisme og diskriminering om mer psykiske plager enn de som ikke gjør det, og det er påvist en klar sammenheng mellom diskriminering, selvfølelse og depresjon(...)». Juristforbundet legger til grunn at dette er felles for alle diskrimineringsgrunnlag.

Regjeringen har nylig lagt frem endringer i rettshjelploven i form av en modell for hvem som skal kunne få behovsprøvd rettshjelp. Hvilke saker dette vil gjelde vil komme i en senere runde. Rettshjelpsutvalget har foreslått en skjønnsbestemmelse som skal kunne gi flere rettshjelp enn i dag. Mens mandatet deres samtidig var at rettshjelpsordningen helst ikke skulle koste noe mer i dag. Inntil videre er altså likestilling- og diskrimineringsaker ikke prioritert. I sin likestillingspolitiske redegjørelse for Stortinget i 2023 påpeker Regjeringen helt korrekt at det i dag ikke gis fri rettshjelp i diskrimineringsaker. Nemndas praksis med hensyn til realitetsbehandling av saker, skal også gjennomgå. Juristforbundet viser til at Rettshjelpsutvalget ikke foreslår å prioritere denne type saker. Det begrunnes primært med at saker om diskriminering vanligvis dekkes av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda. Utvalget foreslår imidlertid at en kan få rettshjelp i likestillings- og diskrimineringsaker etter skjønn. Det foreslås også at uttalelser og avgjørelser fra nemnder, ombud og interesseorganisasjoner skal tillegges vekt ved vurderingen av om støtte til rettshjelp skal innvilges etter skjønnsbestemmelsen. Utvalgets behandling av diskrimineringsfeltet er imidlertid knapp og overordnet, uten vurdering av ulike former for diskriminering. Per dags dato er ingen saker tatt videre for de ordinære domstolene etter at diskrimineringsnemnda har fattet avgjørelse i enkeltsaker. I saker hvor klager har vunnet frem i nemnda og motpartene har bragt saken inn for domstolen kan det fremstå som urimelig at klager på grunn av økonomi er avskåret for å ivareta sine rettigheter også for en domstol. Forslaget om at interesseorganisasjoner for utsatte grupper kan komme med anbefalinger om innvilgelse av støtte i saker som har «prinsipiell interesse» for de gruppene de representerer har blitt problematisert da det er uklart hvilken vekt disse uttalelsene skal gis.

Juristforbundet forutsetter at Regjeringen i sitt arbeid med likestillingsstrategien, oppfølgingen av kvinnehelseutvalgets rapport og ny revisjon av rettshjelpsloven problematiserer dette og utvider adgangen til å få fri rettshjelp i saker om diskriminering. Som et viktig bidrag for å bedre kvinners helsesituasjon.

For øvrig deler Juristforbundet JURKs påpekning at Språk blir en barriere som hindrer at kvinner med innvandrerbakgrunn får tilstrekkelig god helsehjelp. Vi erfarer også at mange ikke blir hørt eller tatt på alvor i møte med helsetjenesten. Utvalgets forslag om mer forskning på sammenhengen mellom diskriminering og helse er viktig. Dette gjelder også behov for mer forskning for å finne ut om hvordan diskriminering påvirker helsen til personer med minoritetsbakgrunn i Norge. Utvalgets anbefalte tiltak 23, 43 og 44 støttes derfor.

3. Styrket rettsvitenskaplig forskning for å sikre bedret kvinnehelse

Kvinnehelseutvalget problematiserer kjønn, helse og teknologi i del 4 punkt 16 knyttet til blant annet kvinners digitale ferdigheter og bruken av velferdsteknologi.

Utvalget påpeker selv at *«(...)hensynet til kjønn ikke er inkludert i noen av de mest sentrale politiske styringsdokumentene for digitalisering av helse- og omsorgstjenesten. Kjønn er heller ikke vektlagt i noen av de viktigste løsningene for digital samhandling og datadeling. Det er utvalgets oppfatning at kjønnsperspektivet må være gjennomgående i helsetjenesten, også i prosesser som handler om digitalisering av helsetjenesten(...)».*

Dette forutsetter imidlertid tilgjengelig *juridisk kompetanse* i offentlig sektor når nye løsninger skal rulles ut og det forutsetter også styrket rettsvitenskaplig forskning.

Det samme «fraværet av hensyn til kjønn» er etter Juristforbundets oppfatning også for ofte gjeldende ikke bare når de gjelder utforming av styringsdokumenter, men også ofte fraværende ved lovutforming. Kjønnsperspektivet kunne med fordel, som nevnt tidligere, vært bedre ivaretatt i lovgivningen. Juristforbundet oppfatter at det er en økende tendens til at vedtak om lover og regler også på helsefeltet oppfattes som et «billig» eller «gratis» virkemiddel for å nå politiske mål. Det samme gjelder jussen og rettsvitenskapens andre hovedformål som er å sikre innbyggernes rettssikkerhet. Ved behandlingen av Meld. St. 14 (2022- 2023), Innst. 472 S (2022-2023) var Stortinget klare på at det er behov for styrket rettsvitenskaplig forskning, ikke minst knyttet til digitalisering og rask utvikling av kunstig intelligens(KI).

Fra komiteinnstillingen siteres følgende:

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, viser til at digitalisering og ny teknologi reiser flere kompliserte juridiske problemstillinger. For at offentlig sektor skal kunne bidra til å utvikle og ta i bruk digitale og teknologiske nyvinninger i sin tjenesteyting, er det viktig å styrke den rettsvitenskapelige forskningen på forvaltnings- og velferdsnivå. Flertallet peker på at kunstig intelligens har løftet en rekke nye problemstillinger, og både utdanningssektoren og myndighetene må ha et aktivt forhold til denne utviklingen, og sikre både rettssikkerhet og tillit til undervisnings- og vurderingssystemer.

Dette gjelder naturlig nok også forskning på hvordan å sikre kvinners juridiske rettigheter som grunnlag for styrket kvinnehelse. For å sikre like rettigheter kreves det at Stortinget, og samfunnet, vet hvordan lovene som vedtas faktisk fungerer – og da om de sikrer kvinners rettigheter, og da kvinners helse på en like god måte som menns helse.

Det forutsetter igjen bedret finansiering av de juridiske fakultet og styrket rettsvitenskaplig forskning på helsefeltet. Juristforbundet mener at jusutdanningen skal være erfarings- og forskningsbasert. Det fordrer at studiestedene har solide fag- og forskningsmiljø, også på kvinnerettens område. Det er

viktig at forsknings- og fagmiljøene ikke blir for små og sårbare. Juristforbundet har over tid påpekt at forskningskomponenten forsvinner. Per dags dato har de juridiske fakultetene stort sett dårligere uttelling enn MN/MED-fakultetene ved søknader til Forskningsrådet. Det er også en utfordring at få av Forskningsrådets satsingen er knyttet til rettslig styring gitt den store betydningen rettsregler har i moderne samfunn, herunder på helsedepartementets sektorområde.

I et kvinnehelseperspektiv viser Juristforbundet igjen til forslaget som har blitt gitt Kunnskapsdepartementet i forbindelse med det pågående arbeidet med Regjeringens varslede profesjonsmelding. Og som Juristforbundet anmoder om at behandles på politisk og tverrdepartementalt nivå for å sikre koordinering av NOU 2023: 5 inn mot de parallelle prosessene som er nevnt innledningsvis:

- **At Regjeringen nedsetter et eget utvalg som evaluerer og fremlegger en vurdering av omfanget på og fremtidige behov for rettsvitenskaplige forskningsinnsats med spesielt fokus på velferdstjenestene til innbyggerne.**

4. Behov for styrket juridisk kompetanse i NAV for å bedre kvinnehelse

Juristforbundet viser til at blant annet JURK i sitt innspill til utvalget tok opp tendensen til hvordan kvinner som lever med «kvinnesykdommer» kommer dårligere ut i møte med trygdesystemet typisk ved endometriose og fibromyalgi. Kvinners helse blir ikke tilstrekkelig hensyntatt i forvaltningen. Vi erfarer at manglende forskning og kunnskap om sykdommer som særlig rammer kvinner får store konsekvenser for hvilke trygdeytelser kvinner får innvilget av Nav. Manglende kunnskap om kvinners helse hos NAV gjør at det ikke blir riktig dokumentert hvilke behandlinger eller arbeidsrettede tiltak som er nødvendige for å avhjelpe deres sykdom. Det må utredes hvorvidt NAV har nok kunnskap om kvinnesykdommer, både på utrednings- og behandlingsstadiet. Dette får store økonomiske konsekvenser for mange enkeltkvinner, og påvirker deres livskvalitet og mulighet for livsutfoldelse. NAV som fagdirektorat må sikres tilstrekkelig kunnskap om kvinnesykdommer slik at gir korrekt veiledning til de som søker det, og treffer riktige vedtak om ytelser. Dette krever også bedre samhandling mellom helsetjenestene og NAV. Juristforbundet oppfatter det som viktig at kjønnsperspektivet inkorporeres i forskrifter og rundskriv, samt interne instruksjoner hos NAV. Oppfølgingen av kvinnehelseutvalget bør ha et klart blikk for sammenhengen mellom kvinners helse og deres rettigheter. Og det handler om behovet for styrket juridisk kompetanse i NAV og andre deler av hjelpeapparatet. Kvinnehelseutvalgets rapport må sees i sammenheng med arbeidet med det videre arbeid med Høring NOU 2023: 11 Raskt og riktig.

5. Særskilt om vold i nære relasjoner, samfunnskostnader og kvinnehelse

Kvinnehelseutvalget drøfter i del 1 punkt 3.6 vold og overgrep. Juristforbundet viser til at vold i nære relasjoner er et betydelig samfunnsproblem. Mørketallene er betydelige samlet sett. Rapporten « Samfunnskostnader av vold i nære relasjoner » (Menon-publikasjon nr. 15/2023) viser at vold i nære relasjoner koster samfunnet nesten 92,7 milliarder i 2021. Dette fordelt på tre overordnede kostnadskategorier; Offentlig og privat ressursbruk (13,4 milliarder kroner), produksjons- og effektivitetstap (25,2 milliarder kroner i 2021) og tap av liv og helsemessig livskvalitet (54,1 milliarder kroner). Dette ikke medregnet såkalt æresrelatert vold eller vold fra tillitspersoner. Eller voldtekt. Dette står i skarp kontrast til ressursbruken i politi og påtalemyndighet i den samme rapporten hvor man samlet anslår en kostnad på 300 millioner. Det hørte naturlig nok ikke inn under kvinnehelseutvalgets mandat å vurdere disse spørsmålene. Men det innebærer på ingen måte at ikke dette har stor betydning for og påvirkning på kvinners helse. Og selv om spørsmålet ikke har ligget til

utvalgets mandat å utrede, så ligger det åpenbart innenfor regjeringens mandat å ivareta dette spørsmålet og perspektivet videre.

Som en helhetlig oppfølging av funnene i rapporten, forutsetter Juristforbundet derfor at Helse- og omsorgsdepartementet i tett dialog med Justisdepartementet foretar en grundig vurdering av misforholdet mellom det samfunnet setter inn av ressurser for å forebygge og sanksjonere denne type grove lovbrudd opp mot hva det koster samfunnet i form av tapte inntekter og ødelagte liv for mange kvinner. Forutsetningen for at politiet skal kunne sikre besparelser for samfunnets samlet sett, er at Regjeringen som del av sitt samlede arbeid for å sikre kvinners rettsikkerhet og helse styrker påtalemyndigheten kraftig slik at saker kan bli prioritert og få en raskere avklaring. Hvilken betydning den lange saksbehandlingstiden i straffesaker har for kvinnehelse finnes det etter vår kjennskap ikke tall på, men vi legger til grunn at den er betydelig. Og ikke minst at det nå egne påtalebudsjettet ikke på kreative vis salderes bort i strid med Stortingets forutsetninger. I et kvinnehelseperspektiv.

6. Kvinner som soner i fengsel

Utvalgets anbefalte tiltak 48 om å sikre et likeverdig helsetilbud for de mest sårbare kvinnene i norske fengsler støttes. Juristforbundet viser til at JURK som rettshjelptiltak gjennomfører et svært viktig arbeid og deres høringssvar som påpeker helt uakseptable soningsforhold.

For å bidra til at utvalgets forslag blir en realitet benytter Juristforbundet anledningen til samtidig å påpeke at dette ikke bør ses uavhengig av tilgangen på *rettshjelp*. Det er et særskilt rettshjelpsbehov blant kvinnelige innsatte. Når man er varetektsfengslet har den enkelte innsatte rett til et visst antall advokatbesøk avhengig av sikkerhetsregime. Når man er domfelt har man ikke krav på noe. Flere advokater og rettshjelpstiltak besøker domfelta klienter uten at deres arbeid dekkes av det offentlige. Dette av hensyn til den enkelte domfelte og at man som advokat oppfatter å ha en moralsk forpliktelse til å bidra overfor mennesker i en svært sårbar situasjon. Enkelte av disse har etter årelangt arbeid også avdekket hva som er den virkelige rettslige situasjonen for innsatte i norske fengsler. Myndighetene kan være glade for at disse har påtatt seg dette ansvaret, men antar at verken lovgiver eller regjering generelt mener at denne type operativt arbeid for å sikre domfeltes rettsikkerhet skal være basert på dugnad.

Som ledd i oppfølgingen av kvinnehelseutvalgets rapport og nødvendig koordinering inn mot Regjeringens likestillingsstrategi og fase 2 av revisjonen av rettshjelpsloven, ber Juristforbundet derfor helsestatsråden i dialog med justisministeren om å sikre at det innføres en rettshjelpsordning for innsatte i kriminalomsorgen som gir reelle rettigheter til advokathjelp til den enkelte innsatte. For å sikre at kvinners rett til helse under soning blir ivaretatt. Sivilombudets rapport fra Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt etter deres tilsyn der i mars d.å. viser med all tydelighet hvor viktig det er at også de innsatte får rettshjelp. Justisministeren har allerede iverksatt noen tiltak, og har en tiltaksliste som oppfølging av den avdekking av lovbrudd mv som ble gjort av Sivilombudet. Juristforbundet forventer at det vi her påpeker tas med som tiltak.

Sverre Bromander, president

Benedicte Gram-Knutsen, visepresident

